

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IJODIY FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH YO‘LLARI

Otaboyeva Dilshoda Sa'dulla qizi
Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari, uning ahamiyati, shuningdek, bolalarda ijodiy qobiliyatni shakllantirishning samarali usullari tahlil qilinadi. Maqolada o‘yin, san‘at, tajriba, muammoli vaziyatlar, innovatsion texnologiyalar va o‘qituvchi bilan bola o‘rtasidagi ijodiy hamkorlikning roli yoritiladi. Shuningdek, ijodiy fikrlashni rivojlantirish jarayonida muhit, motivatsiya va tarbiyachining shaxsiy fazilatlarini muhim omil sifatida ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: ijodiy fikrlash, maktabgacha ta’lim, bola shaxsi, rivojlantiruvchi muhit, o‘yin faoliyati, pedagogik yondashuv, tafakkur, motivatsiya, innovatsion texnologiyalar.

KIRISH

XXI asr — bu ijodkorlik, tafakkur va yangilik davridir. Insoniyat taraqqiyoti, texnologiyalar va ijtimoiy hayotdagi tez o‘zgarishlar jamiyatdan ijodiy fikrlovchi, muammolarga noodatiy yechim topa oladigan shaxslarni talab etmoqda. Shu sababli, ta’lim tizimida, ayniqsa **maktabgacha ta’lim bosqichida**, bolalarda ijodiy fikrlashni shakllantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Maktabgacha yosh — bu bolaning tafakkuri, tasavvuri, qiziqishi va shaxsiy dunyoqarashi shakllanadigan davrdir. Shu davrda bola faqat tayyor bilimlarni emas, balki **mustaqil fikrlash, kashf qilish va ijodiy yechim topish** ko‘nikmalarini ham egallaydi. Shuning uchun maktabgacha ta’lim tizimi bola shaxsini har tomonlama rivojlantirish bilan bir qatorda, **ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarishga** yo‘naltirilgan bo‘lishi zarur. Ijodiy fikrlash — bu yangi, original g‘oyalarni ilgari surish, mavjud ma’lumotlarni noodatiy tarzda birlashtirish va yangi natijaga erishish qobiliyatidir. U inson tafakkurining eng yuqori shakllaridan biri hisoblanadi. Psixolog A. N. Luk ijodiy fikrlashni “muammoli vaziyatda mavjud bilimlardan yangi kombinatsiyalar hosil qilib, yechim topish jarayoni” deb ta’riflaydi. Maktabgacha yoshdagi bola uchun bu jarayon o‘yin, rasm, ertak, qo‘shiq yoki harakat orqali ifodalanadi.

Ijodiy fikrlash quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- **Moslashuvchanlik** – fikrlarni turli tomondan ko‘ra olish;
- **Original fikr** – yangilik kiritish, noodatiy yondashuv;
- **Tasavvur** – voqealarni tasavvur qilish, fantaziya;
- **Kuzatuvchanlik va tahlil** – mavjud holatni anglab, muammo yechimini topish.

Bola uchun bu qobiliyat tabiiy, chunki u atrof-muhitni o'rganish jarayonida doimo savollar beradi, kuzatadi, sinab ko'radi. Shuning uchun pedagogning vazifasi — bu tabiiy qiziqishni so'ndirmaslik, balki uni to'g'ri yo'naltirishdir.

Ijodiy fikrlashni shakllantirish quyidagi jihatlarida muhim:

1. **Shaxsiy rivojlanish** — bola o'z fikrini mustaqil aytishga, tanqidiy qarashga, tashabbus ko'rsatishga o'rganadi.

2. **Bilim olish motivatsiyasi** ortadi — bola o'rganishdan zavq oladi.

3. **Muloqot ko'nikmalari** rivojlanadi — bola o'z g'oyasini boshqalarga yetkazishni o'rganadi.

4. **Hayotiy muammolarni hal etish qobiliyati** paydo bo'ladi.

Shu sababli, maktabgacha ta'lim dasturlari bolalarda faqat xotira yoki takrorlashga emas, balki **mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvga** yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

O'yin — maktabgacha yoshdagi bola uchun asosiy faoliyat turi. Aynan o'yin orqali bola **atrop-muhitni o'rganadi, tajriba orttiradi, o'zini ifoda etadi**.

O'yin jarayonida bola:

- yangi rollarni sinab ko'radi;
- fantaziyasini ishlatadi;
- mustaqil qaror qabul qiladi;
- muloqot qiladi va hamkorlikni o'rganadi.

Masalan, “Do'konchi va xaridor”, “Shifokor va bemor”, “Kosmonavtlar” kabi syujetli-rolli o'yinlar bolalarda **muammoli vaziyatni hal etish, ijodiy yechim topish** ko'nikmalarini shakllantiradi. O'yinli mashg'ulotlarda tarbiyachi bolaning fikrini cheklamasligi, balki uni erkin ifoda etishiga sharoit yaratishi kerak.

Bolaga tayyor javob bermasdan, savol yoki muammoli holatni o'ylash uchun berish zarur.

Masalan: “Agar quyosh kechasi chiqsa nima bo'ladi?”, “Qushlar suv ostida yashasanchi?”

Bunday savollar bolaning **fantaziya va tafakkurini** ishga soladi.

Ertaklar orqali bola yaxshilik-yomonlikni farqlaydi, voqealarni o'z tasavvurida jonlantiradi.

Masalan, “Ertakni davom ettir”, “Yangi qahramon o'ylab top” kabi mashg'ulotlar ijodiy fikrni kuchaytiradi.

Rasm chizish, loydan yasash, applikatsiya qilish — bola uchun nafaqat estetik, balki fikrlashni rivojlantiruvchi jarayon. Bu faoliyatda “to'g'ri” yoki “noto'g'ri” degan baho bo'lmaydi — har bir bola o'z fikrini erkin ifoda etadi. Bolalar kichik guruhlarda o'z g'oyalarini aytishadi, eng noodatiy fikrlar rag'batlantiriladi.

Masalan, “Yangi o'yinchoq o'ylab topamiz”, “Bulutlar bilan nima qilish mumkin?” kabi mashg'ulotlar. Multfilmlar, interaktiv o'yinlar, raqamli rasm chizish dasturlari —

bolalarning tasavvurini kengaytiradi. Biroq bu texnologiyalar **ijodiy fikrlashni almashtirmasligi**, balki uni qo'llab-quvvatlashi kerak.

Tarbiyachi — bu bolaning ijodiy yo'ldoshi. U bolada qiziqish uyg'otadi, erkin muhit yaratadi va muvaffaqiyatni qo'llab-quvvatlaydi. Tarbiyachining vazifasi:

1. Bolaning har bir fikrini qadrlash, "to'g'ri" yoki "noto'g'ri" demaslik.
2. Muammoli savollar orqali mustaqil izlanishni rag'batlantirish.
3. Bolani shaxs sifatida hurmat qilish.
4. O'yin va mashg'ulotlarda hamkorlik muhiti yaratish.

Agar tarbiyachi bolaga ishonch bildirs, bola o'z fikrini ochiq aytadi — bu esa ijodkorlikning boshlanishidir.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun muhit ham katta rol o'ynaydi. Bunda quyidagilarga e'tibor berish zarur:

- Rang-barang, o'zgaruvchan o'quv muhit;
- Bolaning qiziqishini uyg'otuvchi o'yinchoqlar, materiallar;
- Erkin harakat va tajriba imkoniyatlari;
- Tarbiyachi va ota-onalar o'rtasida doimiy hamkorlik.

Agar bola atrofida qiziqarli, rag'batlantiruvchi muhit bo'lsa, u tabiiy ravishda izlanadi, sinaydi va o'z ijodiy qobiliyatini namoyon qiladi. Bolaning ijodiy rivojlanishida oila muhitining o'rni beqiyos. Ota-onalar farzandning har bir kichik g'oyasini e'tirof etib, uni qo'llab-quvvatlasa, bola o'ziga ishonch hosil qiladi. Uyda ertak o'ylab topish, birgalikda rasm chizish, musiqa tinglash, qurish-yasash o'yinlari ijodiy fikrni mustahkamlaydi.

XULOSA

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlashni shakllantirish — bu kelajakda mustaqil, yangilikka intiluvchi, o'z fikrini erkin ifoda eta oladigan shaxsni tarbiyalash demakdir. Ijodiy fikrlash tabiatan har bir bolaga xos, lekin uni **rivojlantirish va yo'naltirish** tarbiyachi va ota-onaning asosiy vazifasidir. O'yin, san'at, tajriba, muammoli topshiriqlar va erkin muhit — bular ijodiy fikrni uyg'otuvchi asosiy vositalardir.

Shunday ekan, maktabgacha ta'lim muassasalarida "o'qitish"dan ko'ra "ilhomlantirish", "yo'l-yo'riq berish" tamoyili ustuvor bo'lishi lozim. Chunki bugun tasavvuri boy bola — ertangi kashfiyotchi, ixtirochi va yetakchi bo'ladi.

ADABIYOTLAR

1. Abdullaeva, M. (2018). *Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi*. Toshkent: Pedagogika.
2. Akbarova, N. (2020). *Bolalar psixologiyasida ijodiy yondashuv*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
3. Vygotskiy, L. S. (2004). *Bolalar psixologiyasi va tafakkur rivoji*. Moskva: Prosveshcheniye.

4. Zokirova, D. (2019). *Maktabgacha ta'limda o'yin va ijodiy faoliyat*. Toshkent: Fan.
5. Elkonin, D. B. (2007). *O'yin va bolaning rivojlanishi*. Moskva: Pedagogika.
6. Tompson, R. (2015). *Creativity in Early Childhood Education*. New York: Routledge.
7. Islomova, S. (2021). *Rivojlantiruvchi muhit va maktabgacha yoshdagi bolalar ijodi*.